

TÜRKİYE VE İNGİLTERE'DE KORUYUCU AİLE SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRMASI*

 Lale İZCİ^a

Öz

Toplumların hızlı değişimleri, sanayi ve teknolojiadaki hızlı ilerlemeler, köyden kente göç, suç olgusunun daha görünür olması toplumun hemen her kurumda olumlu ve olumsuz etkilenmelerini de beraberinde getirmiştir. Yapılan araştırmalar toplumda yaşanan hızlı değişikliklerin toplumsal ilişkilerde ve aile ilişkilerinde çözülmeyi de beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır. Aile kurumunda meydana gelen çözümler; çocukların sevgi, özgüven, saygı ve bağlanma gibi duygularından yoksun yetişmelerine, psiko-sosyal açıdan gelişim dönemlerini sağlıklı tamamlayamadan büyümelerine ve benlikleri örşelenmiş bireyler olarak topluma katılmalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra azımsanmayacak sayıda çocuk, dünyaya geldikleri aile ortamında biyolojik, sosyolojik ve psikolojik gelişimlerini sağlıklı sürdürmeleri mümkün olmadığından, yetkili organlar tarafından gelişimlerini daha sağlıklı tamamlayabilecekleri kurumlarda korunma ve bakım altına alınmaktadırlar. Çocuk koruma alanında ülkelerin modern anlamda tercih ettikleri hizmet modeli ise günümüzde koruyucu aile yanında çocuklara sağlanan bakımdır. Dünyada koruyucu aile uygulamasını modern anlamda uygulayan ülkelerden biri İngiltere'dir. Türkiye'de ise çocuk koruma sistemi içerisinde, koruyucu aile uygulaması oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Bu makalenin amacı Türkiye'de koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocukların tespit edilmesi, koruyucu ailelerin belirlenmesi veya koruyucu ailelerin yanına yerleştirilen çocukların takip edilmesi gibi daha pek çok konuda iyileştirilmesi gereken sorunları tespit etmek ayrıca İngiltere'nin koruyucu aile uygulamalarının Türkiye'den farklılıklarını ortaya koymaktır. Bu gerekçeyle Türkiye ve İngiltere'nin koruyucu aile uygulamaları literatür taraması yöntemiyle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Korunmaya Muhtaç Çocuk, Koruyucu Aile, Türkiye ve İngiltere

COMPARISON OF FOSTER FAMILY SYSTEM IN TURKEY AND ENGLAND

Abstract

Rapid changes in societies, rapid advances in industry and technology, migration from village to city, more visible crime fact have brought about positive and negative effects in almost every society. Research shows that the rapid changes in society bring about a solution in social relations and family relations. Disintegration in the family institution causes children to grow up without feelings of love, self-esteem, respect and

* Bu makale, yazar tarafından hazırlanmakta olan doktora tezinin ön çalışmasıdır.

^a Müdür Yrd., Kırıkkale Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, lale-izci@hotmail.com

attachment, to grow up without completing their psycho-social development period in a healthy way, and to involve in the society as individuals who are self-abused. In addition, since a considerable number of children are not able to maintain their biological, sociological and psychological development in the family environment in which they are born, they are protected and maintained by the competent bodies in institutions where they can complete their development more healthily. In the field of child protection, the service model preferred by countries in the modern sense is the care provided to children beside the foster family today. One of the countries that modernly applies foster family practice in the world is England. In the child protection system of Turkey, the foster family has a quite long history. The purpose of this article is to identify the children to be placed next to a foster family in Turkey, determination of foster families or foster children placed next to detect many problems that need to be improved housing, such as monitoring also reveals differences from Turkey, the UK’s foster family. With this reason, the foster family from Turkey and England are discussed in comparison with literature methods.

Key Words: Need of child protection, Foster Families, Turkey and England

Giriş

Bir toplumda huzur ortamının sağlanabilmesi toplumsal risklerin en aza indirilmesiyle mümkündür. Bu da ancak dezavantajlı grupların güçlü bir sosyal destek mekanizmasıyla ve onlara özel politikaların geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Bu dezavantajlı grupların başında en kırılgan kitle çocuklardır. Hayatlarının ilk evrelerinde çeşitli travmatik olaylara maruz kalan çocuklarda, ilerleyen yaşlarda fiziksel ve mental sağlık problemlerinin ortaya çıkma olasılıkları yüksektir. Çocukların ileride patolojik durumlara yenik düşmemeleri için çocuklara yönelik oluşturulan ulusal politika ve projelerin onların yararını gözetmesi sosyal devlet ilkesinin bir zorunluluğudur. Türkiye’nin çocuk koruma politikaları da, bu bilinçle dezavantajlı konumda olan bu kırılgan çocuk kitlesinin barınma, beslenme, eğitim, sağlık, ait olma, sevgi, saygı ve kabul görme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Aile, çocuğu her türlü riskten ve tehlikeden koruyan bir kurumdur. Toplumların gelişmesi ve ilerlemesi aile kurumunun güçlendirilmesi ve korunmasıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle hemen her toplumda, aile kurumunu koruyan politikalar ve hizmetler devlet eliyle sağlanmaktadır. Ancak ne yazık ki her aile alınan önlemlere rağmen bütünlüğünü koruyamamakta ve çözülme sürecine girebilmektedir (Demirbilek, 2000). Böyle durumlarda bireyler, toplum içerisinde dezavantajlı konuma sürüklenerek daha fazla ilgi ve hizmet bekleyen kitle içinde yer almaktadırlar. Çocuklar, belki de bu çözülme sürecinden en çok etkilenen bireyler olmaktadır. Henüz biyolojik ve toplumsal bağımsızlıklarını kazanamadan “korunmaya muhtaç çocuk” statüsünde değerlendirilerek, topluma kazandırılmaya çalışılmaktadırlar (Çetin & Çavuşoğlu, 2009). Dünya genelinde bu çocuklar tarihin her döneminde özel bir ilgiyle yetiştirilmeye çalışılmışlardır.

Çocuk koruma sistemi ile ilgili dünyadaki güncel gelişmeler takip edildiğinde, gelişmiş ülkelerin birçoğunun korunmaya muhtaç çocukları, kurum ve kuruluş bakımından ziyade aile yanında destek hizmetleriyle geleceğe hazırladığı bilinmektedir. Türkiye’de özellikle son yirmi yılda bu alanda

yürütülen uygulamalara bakıldığında, gelişmiş ülkeler seviyesinde hizmet modelleri geliştirdiğini söylemek yanlış olmaz (Ünal, 2015). Bu yeni model denemelerinde ilk hedef çocuğun aile yanında desteklenmesi, mümkün değilse akraba yanında çocuğun yetiştirilmesi, bunların mümkün olmaması durumunda koruyucu ve evlat edinme modellerinin denenmesi, en son çözüm olarak çocuğun kurum bakımına alınması gibi hedefler, güncel yenilikler arasındadır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren, kurum bakımı olarak adlandırılan yuva modelinin, çocuklar üzerinde açtığı riskleri ortadan kaldırmak amacıyla büyük bina tipi çocuk kuruluşları terk edilerek yerine daha küçük yaşam alanı sunan ev tipi çocuk kuruluşları Türkiye genelinde tercih edilmeye başlamıştır (Taşgın & Özel, 2011). Söz konusu ev tipi kurum bakımı hizmetleri geçmiş yıllarda olduğu gibi kalabalık, gürültülü, okul atmosferi veren, koğuş tipi kurumlar olmayıp, aile ortamına en yakın fiziksel ortamın sağlandığı çocuk evi veya çocuk evi siteleri şeklinde kalabalık olmayan, çocukta aidiyet duygusunu geliştiren, birbirleriyle benzer hikayelere sahip çocuk gruplarının yaşadığı mekânlardır.

Koruyucu aile hizmeti özellikle çocuğa sıcak bir aile ortamı ve aile sevgisi sağladığından, çocukların yüksek yararı göz önünde bulundurulduğunda sistemin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Çocuğun kendini önemli hissettiği, sevgi, saygı, kabul görme ve ait olma gibi önemli duyguları hissedebileceği aile ortamı, çocuğun yaşamının kritik evrelerinde psikolojik ve sosyolojik varlığını da sağlıklı tamamlamasına yardımcı olacaktır. Koruyucu aile hizmeti profesyonel bir şekilde işletildiğinde, öz aile ortamından mahrum kalan çocuğun, bu duygularına ve ihtiyaçlarına cevap verebilen bir uygulamadır. Bu nedendir ki çocukların olumsuz koşullardan en az etkilenmesi için koruyucu aile sistemi çocuk için ilk düşünülen sistemdir.

Farklı zamanlarda, farklı coğrafyalarda, farklı pratiklerle ortaya çıkan koruyucu ailelik, bugün dünyada pek çok gelişmiş ülkenin dezavantajlı çocuklara yönelik öncelik verdiği önemli bir politika haline gelmiştir. Diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de çocuk koruma alanında önemli bir yere sahip olan koruyucu aile uygulaması, son yıllarda niteliksel ve niceliksel olarak gelişerek ilerlemektedir. Günümüzde Türkiye’de 2018 yılında 5.045 olan koruyucu aile sayısı 2019 yılında 5.967’a, koruyucu aile yanında yetişen çocuk sayısı ise 2018 yılında 6.163 iken 2019 yılında 7.259’a yükselmiştir (AÇSHB, 2019a).

Bugün dünyada modern anlamda koruyucu aileliği uygulayan ve geliştiren ülkelerden bir tanesi de İngiltere’dir. Dünya genelinde pek çok ülkeye çocuk koruma alanında, aile temelli uygulamalara öncülük ederek model olan İngiltere, koruyucu aile uygulamalarında da diğer ülkelerden önemli farklılıklara sahip olduğundan bu makalede İngiltere Koruyucu Aile Sistemi incelenmiştir (Çiftci, 2009). İngiltere’de 19. yüzyılda kurumsallaşmaya başlayan koruyucu ailelik kapsamında 2015 yılı itibarıyla devlet koruması altındaki toplam yaklaşık 66 bin çocuktan 51 bin 505’i koruyucu aile bakımında koruma altında kalmıştır (Toklucu, 2015). Farklı özelliklere ve hikâyelere sahip çok sayıda çocuğun koruyucu aile hizmetinden yararlandırılması kuşkusuz bazı sorunlarında önünü açmaktadır. Bu yaşanan sorunları bilmek Türkiye’nin ilerleyen süreçte koruyucu ailelik hakkında geliştireceği politikalara da bir öngörü sağlayacaktır.

Bu gerekçelerle, bu çalışmanın öncelikli amacı korunma ve bakım altına alınan çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlıklı bireyler olarak yetişebilmesi için *Koruyucu Aile Hizmet Modeli’nin* Türkiye’de

nasıl uygulandığını tanıtmak, sorunlara çözüm önerileri getirmek ve İngiltere *Koruyucu Aile Hizmet Modeli’nin* uygulamalarının Türkiye’den farklılıklarını ortaya koymaya çalışmaktır.

Bu bakış açısıyla, bu makalede korunmaya muhtaç çocuk kavramından başlanarak, Türkiye’de çocuk koruma alanındaki güncel değişiklikler hakkında bilgi verilecek, Türkiye’de koruyucu aile sistemi ile ilgili yasal dayanaklarından bahsedilerek, ülke genelinde koruyucu aile sisteminin genel çerçevesi çizilecektir. Türkiye’nin koruyucu aile sisteminin genel özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra İngiltere’nin çocuk koruma alanına ait genel bir açıklama yapılarak, İngiltere koruyucu aile sisteminin özellikleri incelenecektir. Son olarak Türkiye ve İngiltere arasındaki koruyucu aile uygulamasının farklılıkları ortaya konularak, Türkiye’de koruyucu aile sisteminde iyileştirilmesi gereken hususlara yönelik çözüm önerileri sunulacaktır.

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK

Türk tarihinde çocuk koruma sistemine bakıldığında, Selçuklulara kadar uzandığını görmekteyiz. Selçuklular zamanında Erbil Atabeği Muzafferuddin Gökböri, özürülere, ihtiyarlara yönelik kurumlar kurmuş, yetim ve kimsesiz çocuklara yurtlar açmış hatta emzikli çocuklara sütanneler tayin etmiştir. Yine Osmanlı Döneminde 19. Yüzyılda savaş sonrası ailelerini kaybeden yetim ve kimsesizlerin sayısındaki hızlı artıştan dolayı Tanzimattan sonraki dönemlerde de Osmanlının, çocukları koruma politikalarının bir sonucu olarak “Eytam Sandıkları, Mithatpaşa Islahhaneleri, Darüşşafaka, Hamidiye Etfal Hastahanesi, Fukaraperver Cemiyetleri, Darülhayr-ı Ali, Darülaceze, Darüleytamlar” gibi kurumlar kurarak dezavantajlı çocukları ihmal etmediğini görmekteyiz (Salim, 2011).

Türkiye Cumhuriyetinin ilk Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu 1949 yılında çıkarılmıştır. (Sarıkaya, 2004). Türkiye’de sosyal alana ilişkin en önemli düzenlemeler, 1960’lı yıllara denk gelmektedir. Bunlardan en önemlisi, 1959 yılında “Sosyal Hizmetler Enstitüsü”, 1961 yılında da “Sosyal Hizmetler Akademisi”nin kurulmasıdır. 1963 yılında ise 225 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuş, 20 sene yürürlükte kaldığı süre içerisinde, gerçekleşen faaliyetlerinin niteliği ve kazanımları ile 1983 yılında kurulacak SHÇEK’e hazırlık niteliğindedir. Bu gelişmeler, 1983 yılında, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu çıkartılmasıyla sosyal hizmetlerin tek tek çatı altında toplanması sağlanmıştır (Uluğtekin, 2004).

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu; “...beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız,
2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen,

4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu korunmaya muhtaç çocuk” olarak kabul etmektedir (2828 sayılı Kanun Madde 3/b). 2828 sayılı kanunun suça sürüklenmiş çocuğu korunmaya muhtaç çocuk olarak tanımlamaması, bu eksikliği gidermek adına yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur.

Bu sebeple ülkemizde 2005 yılında resmi gazetede yayınlanan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocukların refahı düşünülerek beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan çocukların bu risk ortamlarından uzaklaştırılması amaçlanmıştır. 5395 sayılı kanun, beş tedbirle çocuğun toplumsallaşma sürecini, sağlıklı geçirmesini sağlamak amacıyla (ÇHGM, 2018a). Bunun yanı sıra 5395 sayılı Kanuna göre; suç mağduru çocuğun yanında suça sürüklenen çocukla ilgili yeni bir tanımlama yapılmış ve ağır ceza mahkemesi tarafından cezalandırılmayan çocukların cezaevine girmesinden ziyade alınan çeşitli tedbirler ile toplum içinde yaşayarak rehabilite olmaları konusunda desteklenmeleri sağlanmıştır. Korunmaya muhtaç çocukla ilgili alınması gereken tedbirler Kanununun 5. maddesinde açıklanmaktadır. Bu koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirleri içermektedir. Bunlar;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir (Yıldırım, 2017).

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu korunmaya muhtaç çocuğa iki farklı boyutta yaklaşmaktadır. Kanun, korunmaya muhtaç çocuğu korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuk olarak ayrı ayrı ele almaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuk; fiziksel, duygusal, sosyal, zihinsel ve ahlaki gelişimi veya kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da bir suçun sonuçlarına maruz kalan, mağdur çocuğu ifade etmektedir. Suça sürüklenen çocuk ise; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir eylemi işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu izah etmektedir (5395 sayılı kanun Madde 3).

Koşar (1992), her yönden sağlıklı yetişmesi için gerekli koşulların sağlanamadığı çocuğu, en geniş anlamıyla korunmaya muhtaç çocuk olarak ele almaktadır.

Yörükoğlu, kimsesiz çocuklar olarak betimlediği korunmaya muhtaç çocukları, çeşitli nedenlerle öz anası-babası ile birlikte yaşamak gibi en doğal hakkından yoksun kalan, herkesin acıdığı, ama kimsenin tam sahip çıkmadığı çocuklar olarak tanımlamaktadır (Yörükoğlu, 2000).

Yolcuoğlu, korunmaya muhtaç çocukları; temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesinde yetersizlikler bulunan, bu yetersizlikler nedeniyle, sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olması risk altına giren çocuklar olarak ifade etmektedir (Yolcuoğlu, 2009).

Akyüz’e göre, korunmaya muhtaç çocuk tanımı çok geniştir. Kimseli veya kimsesiz, zengin veya yoksul, suçlu veya suçsuz, engelli veya engelli olmayan gibi özellikleri ön plana alınmadan, hukuki bakımdan sağ ve tam doğduğu andan reşit oluncaya kadar, her çocuk korunmaya muhtaçtır (Akyüz, 1988).

Günümüzde mevcut yasalar ve imzalanan uluslararası sözleşmeler dayanak alınarak, çocuk koruma sürecinde aileyi destekleyici koruyucu-önleyici uygulamalara öncelik verilmektedir. Geçmiş yıllarda koruma altına alınan çocuk için ilk tercih olan kuruluş bakımı modeli olmaktadır, bugün en son tercih edilen hizmet modelidir. Buna göre kurumun öncelikleri şöyle sıralanmaktadır (Başer, 2013).

- Çocuğun öz ailesi veya akrabası yanında, kendi yaşadığı şehir ve bölgede desteklenmesi,
- Evlat edindirme yoluyla aile yanında bakım,
- Koruyucu aile yanında bakım,
- Aile yanında bakımın sakıncalı olduğu veya mümkün olmadığı durumlarda ise kuruluş bakımına yerleştirilmesidir.
- Kuruluş bakımında ise toplu bakımdan ev tipi yeni hizmet modelleri olan sevgi evi ve çocuk evine geçiş sağlanmakta, kalabalık sistemi içeren yuva yurt türü kuruluşların hizmeti sonlandırılmaktadır.

Son yıllarda çocuk koruma alanında hâkim olan bu uygulama sıralaması özellikle, Türkiye’de kurum bakımı hizmetinde yapılan değişikliklerin ardından daha yoğun kullanılır hale gelmiştir.

TÜRKİYE’DE KURUM BAKIMI VE GÜNCEL DEĞİŞİKLİKLER

Bugün çocukların psikolojik, sosyolojik ve biyolojik gelişimlerini en sağlıklı tamamladıkları ortamın, sağlıklı bir aile ortamı olduğu hemen her alanda kabul edilmektedir. Ancak çeşitli nedenlerle her aile ortamı, çocuğun gelişimini sağlıklı tamamlayacağı ortamlar olarak kabul görmemektedir. Böyle durumlarda yetkili kurumlar sosyal devlet ilkesi gereğince çocuğu korumakla ve gelişimini sağlıklı tamamlayacağı ortamları sunmakla yükümlüdür. Bu nedenle devlet çocuğu koruma altına almadan önce de sonra da geliştireceği politikaları ve hizmetleriyle çocuğun yüksek yararını her zaman gözetmek zorundadır. Bu bağlamda korunmaya muhtaç çocuk kavramını net bir şekilde tanımlayabilmek ve bu çocukların hangi durumlarda korunma altına alınması gerektiğini tespit etmek oldukça önemlidir.

5395 sayılı kanun ile birlikte, çocuğu koruma altına almadan önce aile yanında destek sürecinin önemi, dikkat çekmeye başlamıştır. Aile bütünlüğünü sağlamaya yönelik söz konusu bu hizmetlerden birisi, 2005 yılında uygulamaya koyulan ve 2010 yılı sonunda tamamlanan “*Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi*”dir (Özateş & Atauz, 2011). Son yıllarda çocuk koruma alanında uygulamaya konulan önemli gelişmelerden biri olan Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi sadece ekonomik yoksunluk nedeniyle korunma altına alınıp yuva ve yurtlarda yetiştirilen çocukların nakdi yardımlarla aileleri yanına tekrar döndürülerek, biyolojik aileleri yanında desteklenmelerini hedeflemektedir. Bu sayede kurum bakımı altında alınan pek çok çocuk bu hizmetin başlamasıyla ailesinin yanına döndürülmüştür.

Günümüzde proje hala devam etmekte olup; Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu 2019 yılsonu istatistiklerine göre; 2011-2017 yılları arasında Türkiye'de Kurum Bakımından Aileye Döndürülen Çocuk Sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 1. 2011-2017 Yılları Arasında Türkiye'de Aile Yanına Döndürülen Çocuk Sayıları

Yıl	Aileye Döndürülen Çocuk Sayısı
2011	8.099
2012	8.861
2013	9.937
2014	10.526
2015-2017	11.485

Kaynak: AÇSHB (2019a).

Dünya genelinde 1950'li yıllardan itibaren kurum bakımı sisteminden vazgeçilerek özellikle küçük yaş grubu çocuklarda aile odaklı hizmet modellerine doğru bir yöneliş ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de benzer şekilde, koruyucu aile hizmeti Tanzimat'a kadar geleneksel aile yapısı içerisinde gelişim gösterirken, Tanzimat'tan sonra savaş ve göçlerin getirdiği buhranlar, çocuklar için kurum bakımını öne çıkarmıştır. Ancak yıllar içerisinde kurum bakımının çocuklar üzerinde iyileştirilmesi güç sorunlara sebep olması, çocukların aile yanından koparılmadan desteklenmesi, koruyucu aile sistemi, evlat edinme uygulaması, koruyucu aileliği andıran çocukevi modelleri gibi yeni arayışlar ve çözüm yollarını doğurmuştur (Ünal, 2015).

Bu çözüm arayışlarının bir parçası olarak aile yanında desteklenmeleri mümkün olmayıp kurum bakımına alınması gereken çok sayıda çocuğa bakım ve barınma hizmeti sunan kışla tipi yurt ve yuvalardan zaman içinde uzaklaşarak kurum bakımı sisteminde küçülmeye gidilmiş ve aile ortamına en yakın ev tipi yatılı birimler oluşturulmaya başlanmıştır (ASPB Faaliyet Raporu, 2016 ; ASPB Bülteni, 2017).

Kışla tipi kuruluşların çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de benzer şekillerde kendini göstermiştir. Kurum bakımının uzun yıllar kışla tipinde uygulanması çocuklara yönelik sunulan hizmet kalitesini düşürmüştür. Çocukların yatakhanelerini çok fazla çocukla paylaşmaları bireysel alan oluşturmalarının önüne geçmiş, serbest zaman için ayrılan mekânların büyüklüğü çocuklara ortamın dersane veya okul ortamı atmosferi hissettirmiştir. Mekânsal olarak ev atmosferi oluşmadığından yurt ve yuvalar çocukların psikolojik olarak aidiyet duygusunun gelişmesinin önüne geçmiştir (Akyüz, 1991). Yapılan birçok araştırmada koğuş tipi kurumlarda büyüyen çocukların sosyal uyum problemleri, bağlanma sorunu yaşadıkları, güven duygusunda eksiklik, motivasyon bozukluğu, özgüven eksikliği, sorumluluk almaktan kaçınma vb. tutumlar geliştirdikleri tespit edilmiştir (Bakırcı, 2015; Demirbilek, 2000; Öcal & Kemerkaya, 2011).

Bu gerekçelerle, Türkiye'de 2005 yılından bu yana kademeli bir ev tipi hizmet modellerine geçiş başlamıştır. 5 Ekim 2008 yılında yürürlüğe giren "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel

Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile birlikte artık Türkiye’de çocuk kuruluşları önemli bir sürece girerek aile ortamına en yakın bakım yöntemi olan ev tipi hizmet modellerine doğru değişim göstermeye ve hızlı bir şekilde çocuk yuvalarının yerini çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri almaya başlamıştır. Bu değişim kalabalık mekânlarda fark edilmeyen çocuğun, aile ortamına en yakın mekânlarda bireyselliğinin fark edilmesine de olanak tanımıştır.

Nihayetinde dönüşüm kapsamında sadece 2017 yılında; geriye kalan 18 koğuş tipi kuruluş hizmet dönüşümüne tabi tutularak, tüm koğuş tipi yurt ve yuvalar kapatılmıştır. Yine 2017 yılı içerisinde 103 çocuk evi ve 16 çocuk evleri sitesi açılışı yapılmıştır (ASPB Bülteni, 2017).

Türkiye’de günümüzde mevcut kuruluş sayısı ve koruma altındaki çocuk sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 2. Türkiye’de Kuruluş Sayısı ve Koruma ve Bakım Altındaki Çocuk Sayısı 2019 Yıl Sonu Verileri

Kuruluş Tipi	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	112	6.132
Çocuk Evleri	1.192	6.164
Çocuk Destek Merkezi	65	1.571
Toplam	1.369	13.867

Kaynak: AÇSHB (2019a).

Kurum bakımı, Türkiye’de en son tercih edilen bakım modeli olduğundan bu kuruluşlarda koruma ve bakım altına alınan çocukların aile yanına dönmelerinin mümkün olmaması halinde, uzmanlar bu çocuklar hakkında koruyucu aile sürecine odaklanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin genel süreçlerini ve karakteristik özelliklerini incelemeyen önce Türkiye’de koruyucu aile sisteminin yasal alt yapısı hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

TÜRKİYE’DE KORUYUCU AİLE UYGULAMASININ YASAL DAYANAKLARI

Ülkemizde koruyucu aile kavramı, ilk kez 1926 tarihli Medeni Kanun’da yer almıştır. 1930 yılında kabul edilen Umumi Hıfzısıhha Kanunu’nda da korunmaya muhtaç çocukların koruyucu aileler yanında bakılmasına ilişkin düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Koruyucu aile hizmetlerinin uygulamasına ise ilk kez 1949 yılında başlanmış ve daha sonra 1952 yılında hizmetin ve uygulamaların kapsamı genişletilmiştir. Günümüzde ise koruyucu aile hizmetlerinin ve uygulamalarının dayanağı 08.12.2001 tarih ve 4271 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 347. Maddesi ile 24 Mayıs 1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 22. ve 23. Maddelerinde yer alan düzenlemelerdir (Özbesler, 2009).

Ülkemizde koruyucu aile hizmetlerini ve uygulamalarını yürütmekle sorumlu tek kurum kurulduğu günden bu yana Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Bu hizmetler, 2828 sayılı

yasa ve bu yasa dayanak alınarak hazırlanan ve 14 Ekim 1993 tarih ve 21728 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Koruyucu Aile Yönetmeliği” ile 30 Aralık 2006 tarihinde 26392 Tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Koruyucu Aile Yönetmeliği” çerçevesinde İl Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir (Özbesler, 2009).

Yine 14 Aralık 2012 tarih, 28497 Sayılı Resmi Gazete’de yürürlüğe giren “Koruyucu Aile Yönetmeliği’nde” yapılan güncelleştirmelerle birlikte 14/10/1993 tarihli ve 21728 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “Koruyucu Aile Yönetmeliği” yürürlükten kaldırılmıştır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012, Madde:30). Koruyucu Aile Yönetmeliği ile ilgili son güncelleştirme ise 158620 Sayı 28/10/2015 tarihli “Koruyucu Aile Ödeme İşlemleri’ne dair Genelge” ile uygulanmaya devam etmektedir. Bugün koruyucu aile hizmetlerini yürütmeye yetkili tek kurum Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İl Müdürlükleridir. Koruyucu aile sistemini aşağıda yer alan başlıklarda detaylandırılacaktır.

TÜRKİYE’DE KORUYUCU AİLE SİSTEMİ

Koruyucu Aile Hizmeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Koruyucu Aile Birimi tarafından yürütülmektedir. İller bazında ise Koruyucu Aile Birimi, İl Müdürlüklerine bağlı olarak hizmet vermektedir.

14 Aralık 2012 tarihinde yürürlüğe giren Koruyucu Aile Yönetmeliği; korunmaya muhtaç çocukların korunmalarını gerektiren süre içerisinde aile ortamında yetiştirilmesine yönelik koruyucu aile hizmetlerin sürdürülmesini amaçlamaktadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012, Madde:1).

Koruyucu Aile: Bu Yönetmelikte belirlenen esas ve usuller çerçevesinde korunmayı gerektiren duruma göre belirlenen sürede, il veya ilçe müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, tercihen “Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi, Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi veya Temel Aile Eğitimi” eğitimlerden en az birini almış “Geçici Koruyucu Aile Modeli, Süreli Koruyucu Aile Modeli, Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli, Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeller” kapsamındaki aileyi veya kişiyi ifade etmektedir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012, Madde:4/h).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü her yıl koruyucu ailenin önemini vurgulayarak koruyucu aile sayısını Türkiye genelinde katlayarak artırmaktadır. Türkiye’de 2018 yılı Koruyucu aile ve koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3. 2018 Yılı Koruyucu Aile ve Çocuk Sayısı

	2018 yılı	Türkiye Toplamı
Aile	759	5.045
Çocuk	921	6.163
Engelli Çocuk	-	643

Kaynak: ÇHGM (2018b).

2019 yılında da yine koruyucu aile sayısı ve koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı artarak ilerlemiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 2019 yılsonu verilerine bakıldığında yıl içinde 922 ailenin daha koruyucu aile sistemine katıldığı görülmektedir.

Tablo 4. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2019 Yıl Sonu Verileri

ÇOCUĞA YÖNELİK HİZMETLER	Çocuk Sayıları
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	13.867
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	125.258
Toplam Evlat Edindirilen	17.403
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk	7.259
Koruyucu Aile Sayısı	5.967
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	3.300

Kaynak: AÇSHB (2019a).

Koruyucu aile uygulaması koruma ve bakım altına alınan çocuklara verilen kuruluş bakım hizmetinden oldukça farklı bir uygulamadır. Öz ailenin, çocuğun bazı doğuştan gelen haklarını sağlayamadığı durumlarda, farklı ailelerin, çocuğu aile ortamından mahrum bırakmaması, ait olma, güven, sevgi, saygı, özgüven ve bakım gibi temel ihtiyaçlarının çocuğa aile ortamında sağlanması bu hizmeti daha da özel bir statüye kavuşturmaktadır.

Ülkemizde koruyucu aile uygulaması, korunma gereksinimi olan çocuklar için kurum bakımından daha uygun bir ortamda daha etkili bir hizmet sağlanması ve programın yaygınlaşması halinde kuruluş bakımına nazaran daha ekonomik bir bakım yolu olması nedeniyle başlatılmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki çocuk bakım hizmetlerinde genel yaklaşımın aile temelli bakım hizmetleri olduğu görülmektedir. Özellikle koruyucu aile hizmetinin ön planda olduğu dikkatleri çekmektedir (Yıldırım, 2017).

Bütünüyle aileden yoksun olmak, toplum içinde ailenin gözetim, destek, denetim ve yönlendirme olanaklarından yoksun kalmak, tüm çocuklar ve gençler için temel bir risktir (Cılga,1994). Koruyucu aile hizmetinde, farklı özellikleri, bilgi ve becerileri bulunan aileler, farklı sorunları, yaşam öyküleri ve bireysel özellikleri olan korunmaya muhtaç çocuklara, koruma, bakma, büyütme ve tedavisini destekleme gibi amaçlarla bu hizmeti sağlamaktadırlar (akt. Özbesler, 2009). Bu sağlanan imkânlarında ötesinde koruyucu aileler, aile ortamından mahrum kalmış çocuklara “örnek bir aile düzeni, ilişkileri, anne/baba varsa kardeş, akraba rol ve tutumları nasıldır?”, “anne, baba, çocuğun hayattaki görev ve sorumlulukları nelerdir?” gibi soruların cevaplarını çocuğa uygulamalı olarak öğretmek, çocuğunda gelecekte doğru anne/baba rollerini sergilemesini ve sağlıklı bir aile kurmasını öğretmektedirler.

Çocuğun sorumluluğunu üstlenen koruyucu aileler sürekli değişmediğinden ve uzun süreli olduğundan bu durum çocuk ile koruyucu aile arasında güvene dayalı bir ilişki kurulmasına ve çocuğun psikolojik gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Üstüner vd., 2005). Yaşamının ilk yıllarında kritik evreleri sağlıklı bir aile ortamında geçirebilme imkânı bulan koruma ve bakım altındaki çocukların bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimlerini de sağlıklı tamamladıkları gözlemlenmektedir. Yine koruyucu

aile sisteminin çocukların akademik başarıları üzerinde de olumlu etkisi olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

TÜRKİYE'DE KORUYUCU AİLE MODELLERİ

Türkiye'de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Koruyucu Aile Yönetmeliği'ne (14 Aralık 2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete, Koruyucu Aile Yönetmeliği) göre dört çeşit koruyucu aile modeli bulunmaktadır. Bu modeller arasında yine çocuğun kendi akrabası yanında koruyucu aile hizmetinden yararlanmasına öncelik verilmektedir. Bu modeller;

- 1- Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli:** Veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım.
- 2- Geçici Koruyucu Aile Modeli:** Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış çocuklar için, temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakım.
- 3- Süreli Koruyucu Aile Modeli:** Öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım.
- 4- Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli:** Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım olarak 4 ana başlık altında toparlanmıştır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012, Madde:4).

Türkiye'de yukarıdaki koruyucu aile modellerine uygun bir koruyucu aile statüsü kazanabilmek için her şeyden önce ailenin hoşgörülü, sabırlı, doğru aile olma bilinci içinde olan, çocuğa güvenli ve şefkatli bir ortam sağlayabilen, sevgisi ve ilgisi ile muhtaç durumdaki bir çocuğun hayatında fark yaratmak isteyen ve mevzuatta belirtilen şartları taşıyan, yetkililerle işbirliği içinde çocuk yararına hizmet vermeye kendini hazır hissedene bireyler olmaları gerekmektedir.

Türkiye'de koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuklara bir yaş sınırlaması getirilmemekle birlikte, daha çok 13 yaş altı ve özellikle 0-6 yaş grubu çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmelerine yönelik çalışmalar daha yoğun yürütülmektedir (Erol vd., 2005; Şenocak, 2006).

Koruyucu aileye yerleştirilecek olan çocuklar ve koruyucu aile olmaya aday bireyler uyum sürecinde bazı sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu nedenle her koruyucu aile uyum süreci başarıyla sonuçlanmamaktadır. Bu sorunlar, çocuktan kaynaklanan sorunlar olabileceği gibi koruyucu ailelerden kaynaklanan sorunlarda olabilmektedir. Çocukları kendilerine evde ve iş yerinde yardımcı bireyler

olarak değerlendirmek, çocukların öz aile ile olan görüşmelerini sekteye uğratmak, yeterli danışmanlığın verilmediği durumlarda çocuğa yönelik olumsuz tutum ve davranışlar veya çocukların öz aileleri hakkında çocuklara olumsuz söylemlerde bulunmak bu faktörlerden bazıları olabilmektedir (Bıyıklı, 1983; Karataş, 2008; Yazıcı, 2014). Çocuğun aile ile ilişkileri bakımından sürekli denetim altında tutulması ve düzenli zaman aralıklarında uzman psikolog ve pedagoglar ile görüştürülmesi bunların yanı sıra tüm sürecin görevliler tarafından düzenli bir şekilde denetlenmesi önemsenmelidir (Şenol & Dinç, 2016).

Türkiye’nin koruyucu aile sistemi hakkında yukarıda verilen genel bilgilerin ardından, Türkiye ve İngiltere’nin koruyucu aile sisteminin karşılaştırmasına geçmeden önce İngiltere’nin çocuk koruma politikalarına ve sistemsel özelliklerine değinmek gerekmektedir. Bu bağlamda bir sonraki başlıkta İngiltere’nin çocuk koruma alanının genel yapısal çerçevesi çizilecektir.

İNGİLTERE’DE ÇOCUK KORUMA ALANINDA GENEL BİLGİLER

İngiltere’de korunmaya muhtaç çocukların yerel yönetimler tarafından bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilip, sistematik bir şekilde korunmaya başlaması ve sistemsel bir kimliğe bürünmesi 1940-1950 yıllarında kendini göstermeye başlamıştır (Beter, 2010; Tokluca, 2018). Özellikle İngiltere’de modern sosyal hizmetin yerel yönetimlerin bünyesine alınması ve çocuk ihmali ve istismarına karşı sorumlu tutulması 1948 “Çocuk Kanunu’ndan” (*Children Act 1948*) sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. Yerel Yönetimlerin tam anlamıyla çocukların korunmasında etkili olmaya başlaması ise, 1971 yılından sonrasına rastlamaktadır (Hill, 2000).

Günümüzde Türkiye’den farklı olarak, İngiltere’de sosyal hizmet uygulamaları yerel yönetimler eliyle yürütülmektedir. Ancak her ne kadar sosyal hizmetler yerel yönetimler eliyle yürütülüyor olsa da İngiltere’de sosyal hizmetlerde tam yetkili bir yerel yönetim anlayışından bahsetmek yanlış olur. Bu anlamda İngiltere’de yerel yönetimler sunulan hizmetlerin dağılımını yapıyor olsalar da merkez, yerel yönetimlerin faaliyetlerini düzenleyen, finanse eden ve kontrol eden birim olarak varlığını sürdürmektedir (ASPB, 2015).

İngiltere’de, dezavantajlı çocukların yerel düzeyde korunup korunmadığının denetlenmesinden Department for Education (DfE) adlı ulusal kurum sorumludur. Kurum, ülkede eğitim hizmetlerinden, çocukların korunmasına kadar pek çok alandan sorumludur (Güzel vd., 2020). Kurumun belli başlı sorumluluklarının yanında çocuk koruma alanıyla ilgili olarak;

- Çocuklarla, gençlerle ve yetişkin öğrencilerle çalışan profesyonelleri destekleme
- Dezavantajlı çocukların ve gençlerin daha fazlasını başarmalarına yardımcı olmak
- Yerel hizmetlerin çocukları koruduğundan ve desteklediğinden emin olmak gibi hizmetleri bulunmaktadır(gov.uk, 2020a).

Yerel yönetimler bünyesinde hizmet gösteren Çocuk Hizmetleri Departmanları ise; “Korunmaya Muhtaç Çocuk” grubundaki dezavantajlı çocukların, aile içinde sosyal destekle veya aile dışında sağlıklı

bir ortamda korunmasından, çocuklara yönelik kötü muameleyi araştırmaktan ve yanıtlamaktan sorumludur (Baldwin & Biehal, 2016).

Yerel yönetimlerin, çocukların refahını teşvik etmek, çocukları kötü muamelelerden korumak gibi oldukça geniş bir görev alanları bulunmaktadır. Bu çerçevede, yönetimlerin temel koruma görevi; çocukları kötü muameleye karşı korumayı, sağlık ve gelişimlerinin bozulmasını önlemeyi, güvenli ve etkili bakım sağlamayı, tutarlı koşullarda büyümelerini sağlamayı ve tüm çocukların yararlanabilmesi için gerekli önlemleri almayı içermektedir (Baldwin & Biehal, 2016).

Türkiye’de olduğu gibi İngiltere’de de yerel yönetim uzmanları, çocuğun bakım kararını uygulamadan önce aile ile özel bir çalışma yapmaktadır. Mümkün olan her durumda bir bakım emri başvurusu yapma ihtiyacını önlemek için, bir ön hazırlık aşamasında çocuğun ailesi ile görüşmeler yapılmaktadır. Çocuğun aile yanında desteklenebilme ihtimalleri veya akraba vb. güvenilir bir tanıdık yanına yerleştirilme olasılığı gibi bakım emri alternatifleri, işlem öncesi aşamada araştırılmaktadır (Baldwin & Biehal, 2016).

İngiltere’de de hükümet, yerel makamlardan, çocukları ebeveynlerinin yanına döndürme veya onları yasal vasiler olarak (özel vesayet emri altında) koruyabilecek diğer akrabalarına yerleştirme olasılığını göz önünde bulundurmalarını beklemektedir. Bu seçenekler çocuğa uzun vadeli ve güvenilir bir bakım sağlamıyorsa, çocuk için hazırlanan plan, uzmanları uzun vadeli kurum bakımı gibi bir bakım emrine yöneltmektedir (Baldwin & Biehal, 2016).

İngiltere’de yerel yönetimler çocuğun aile yanında korunması ve desteklenmesi konusunda, aile ile işbirliği içine girerek çocuğun sağlıklı bir ortamda gelişimini tamamlaması için büyük uğraşlar vermektedir. İngiltere’nin 1989 sayılı Çocuk Yasası çocuğun önce aile yanında korunmasını emrettiğinden, vakanın profesyonel bir mesleki çalışmayla aile için de çözümlenmesini ve adli mercilere yansımadan çocuğun hayatının normale döndürülmesini öngörmektedir. Ancak çocukla ilgili aile ve yerel yönetim arasındaki anlaşmazlık uzun bir süre çözümlenemiyor ve aile işbirliğine yanaşmıyorsa vaka adli bir çalışmayla çözümlenmektedir (Beter, 2010).

31 Mart 2019’da İngiltere’de çocuk koruma planına tabi olan 52.300 çocuk olduğu istatistiklere yansımıştır. Bu oranın 2018’e göre % 3 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Yıl içinde koruma planı sona eren çocuk sayısı ise % 3 artışla 67.900’e yükselmiştir (DfE, 2019).

Yerel yönetimlerce, çocuk ile ilgili yürütülen mesleki çalışmalar netice vermeyip adli süreç işledikten sonra verilen mahkeme kararı neticesinde, çocuk üç farklı şekilde korunma altına alınabilir

- 1- Koruyucu aile yanında bakım
- 2- Korunma kararı ile kendi aile yanında bakım
- 3- Güvenli birimler olan kurum çatısı altında bakım (NSPCC, 2020a). Bu sağlayıcılar arasında yerel yönetimlere ait çocukların evleri, bağımsız teşvik kuruluşları ve gönüllü evlat edinme kuruluşları bulunmaktadır (Ofsted, 2018).

Bu çalışmada İngiltere’de çocuklar hakkında uygulanan bu bakım türlerinden çocuğun koruyucu aile yanında bakım sürecine odaklanılacaktır.

İNGİLTERE’DE KORUYUCU AİLE SİSTEMİ

Koruyucu aile uygulamasının esas ve usulleri 2002 yılında çıkarılan 57 numaralı Koruyucu Aile Hizmetleri Yönetmeliğinde (*The Fostering Services Regulations 2002*) düzenlenmiştir. İngiltere’de koruyucu aile yönetmeliğiyle ilgili son güncellemeler 2011 ve 2013 yıllarında yapılmıştır (legislation.gov.uk, 2019a). Buna ek olarak koruyucu aile ve evlat edinme ile ilgili hususlara 2008 yılında çıkarılan Çocuk ve Genç Bireyler Kanunu’nun (*Children and Young Persons Act*) 3. ve 4. kısımlarında da yer verilmiştir (legislation.gov.uk, 2019b).

İngiltere’de, bugün çocukların birçoğu koruyucu aile yanında bakılmaktadır. 31 Mart 2016’da İngiltere’de koruyucu aile yanında 51.850 (% 74) çocuk bulunmaktadır. Department for Education (DfE) tarafından yıllar boyunca toplanan verilere göre, yanında çocuk bulunan koruyucu ailelerin genel popülasyonu 2012’den bu yana % 5 artmıştır (Baginsky vd., 2017). 1970’lerin başında, yaklaşık 29.000 çocuk, tüm çocukların % 32-35’i koruyucu bakımda yetiştirilmiştir. Bu sayı 1985 yılında % 50’ye yükselerek, o günlerden bugüne düzenli olarak artarak ilerlemiştir. 2011’den bu yana koruyucu aile yanında bakılan çocuk oranı % 73 ile % 75 arasında sabit kalmıştır (Narey & Owers, 2018).

Birçok yerel makam planlı bir şekilde bakıcı personel istihdam edemediğinde, yerleşim civarındaki aileleri bu konuda harekete geçirerek, çocuk için uygun olan koruyucu aile yanında bakım hizmetlerini sağlamaktadır (Narey & Owers, 2018). İngiltere’de koruyucu aileler, yerel yönetimler tarafından sağlanabildiği gibi yasal olarak sorumluluklarını yerine getirmeleri şartıyla Bağımsız Koruyucu Ajanslar (*Independent Fostering Agencies- İFA*) tarafından da koruyucu aile hizmetleri sağlanabilmektedir (Beter, 2010; Ofsted, 2014). Ülkede Bağımsız Koruyucu Ajanslar gibi özel sektör tarafından yerine getirilen koruyucu aile hizmeti maliyet açısından oldukça yüksek olduğundan, yerel yönetimler tarafından kendi imkânları çerçevesinde koruyucu aile hizmeti sunmaya çalışmaktadırlar. Ancak koruyucu aile bulma kapasiteleri yüksek olduğundan bir tercih sebebi haline gelmişlerdir (Narey & Owers, 2018).

Bugün İngiltere’de onaylı koruyucu aile sayısı 31 Mart 2018’de 73.530’dan 31 Mart 2019’da 75.260’a % 2 oranında artmıştır. Yerel Yönetimlerin yanında, özel sektöre ait koruyucu aile şirketlerinin de hizmet verdiği İngiltere’de, yerel yönetimlere ait koruyucu aile ajansları tüm ülkenin yaklaşık üçte ikisini oluşturmaktadır (Ofsted, 2019a).

31 Mart 2018’de ise, 53.000’in üzerinde çocuk ve genç koruyucu aileye yerleştirilmiştir. Bu oran, 31 Mart 2017’ye kıyasla 1.000 civarında bir artış göstermiştir (DfE, 2018; Ofsted, 2019).

31 Mart 2019’da ise, ülke genelindeki şirketler 54.870 çocuk ve gencin koruyucu aileye yerleştirildiğini bildirmektedir. Çocukların çoğu yerel yönetimlerin desteklediği koruyucu aile evlerine yerleştirilirken (% 65 veya 35,820) ve geri kalanlar (% 35 veya 19,050) özel sektör aracılığıyla yerleştirilmiştir (Ofsted, 2020a). Ülke genelinde koruyucu aileye yerleştirilecek çocuklara yönelik bir yaş kısıtası veya tavsiyesi bulunmamaktadır.

2018'den 2019'a kadar 29.525 çocuk ve genç, tüm çocukların % 35'ini yıl içinde yerleştirilen koruyucu ailelerden ayrıldığı tespit edilmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi çocukların veya gençlerin koruma ve bakım kararının sonlanmış olması gerekçesiyle ayrılmalarıdır. Bakım kararı sonlanarak koruyucu aileden ayrılan çocukların ve gençlerin en büyük oranı % 39 (11.660) olarak belirtilmektedir. Koruma kararı sonlanarak, koruyucu aile yanından ayrılma, gençlerin koruyucu aile sürecinin sonlanmasının temel nedenidir. Bu oran son 3 yılda büyük ölçüde aynı kalmıştır. Koruma kararı sonlanarak, koruyucu aile yanından ayrılan çocuklar, genel olarak biyolojik ebeveynleri veya diğer aile üyeleriyle birlikte yaşamak üzere öz ailelerine geri dönmüş veya evlat edindirilmiş olabilirler. Koruyucu aile sürecini sonlandıran diğer bir neden ise gençlerin 18 yaşına girmiş olmalarıdır. Koruyucu aile sürecinin sonlanma sebepleri arasındaki % 3'lük bir oranın ise belirsiz sebep olarak bildirilmiştir (Ofsted, 2020b). İngiltere'de de koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik aileleriyle düzenli aralıklarla görüşmesi ve aileleriyle iletişim bağlarının devam etmesi düşüncesi koruyucu aile uygulamasının önemli bir parçasıdır (Beter, 2010).

İngiltere'de koruyucu aile uygulamalarının; uzun dönem bakım, birkaç gece, birkaç hafta veya birkaç ay gibi kısa süreli bakım, engellilik gibi özel ihtiyaçları olan çocuklara yönelik bakım, kardeş çocuklara yönelik bakım, suça sürüklenmiş çocuklara yönelik bakım, yakın akraba yanında bakım, karmaşık ihtiyaçları olan ve zorlayıcı davranışları olan çocuklara ve gençlere yönelik bakım sağlayan modeller gibi oldukça çeşitli ve ihtiyaca yönelik oluşturulan çok sayıda koruyucu aile çeşidi bulunmaktadır (Baginsky vd., 2017).

İngiltere'de koruyucu aile uygulamasında aileler, adeta bir meslek icra eder gibi ücret karşılığı hizmet sağlamaktadır. Yukarıda bahsedilen koruyucu aile modelleriyle birlikte yaklaşık 11 farklı tipte, koruyucu aile hizmet sınıflandırması bulunmaktadır (Baginsky vd., 2017). İngiltere'de koruyucu aile alanı oldukça büyük bir işgücü ve hizmet sahası olarak nitelendirilmektedir. Bu sektörde ailelerden, danışmanlara pek çok çalışan sektörün içinde iş kolunu oluşturmaktadır.

Türkiye'deki koruyucu aile uygulamalarından farklı olarak İngiltere'deki koruyucu bakım türlerini (Baginsky vd., 2017) detaylandırarak olursak (gov.uk, 2020b);

- 1- **Uzun Dönem (Long Term):** Öz aile yanına döndürülemeyen ve evlat edindirilemeyen çocuklara yönelik koruyucu aile modelidir. Bu koruyucu aile modeli çocuklara uzun vadeli bakım veren ailelerin sunmuş olduğu hizmettir. Genellikle çocuklar yetişkin olana kadar aileler çocukların koruyucu ebeveynleri olurlar.
- 2- **Kısa Dönem (Short Term):** Çocukların gelecek planları yapılırken, bir yandan bu aileler birkaç hafta veya birkaç ay çocuklara koruyucu ailelik yapmaktadırlar.
- 3- **Aile, Arkadaş veya Akraba Bakımı (Family and Friends' or 'Kinship):** Bu model, Türkiye'deki Akraba Koruyucu Aile Modeline benzetilebilir. Ailenin bir parçası olan çocuğun, diğer akrabalar yanında veya ailenin arkadaş çevresi yanında bakımının sağlanmasıdır. Çocuğun bakımını sosyal çevrenin üstlendiği koruyucu aile modelidir.

- 4- **Kısa Süreli Molalar (*Respite and Short Breaks*):** Bu bakım türü duruma bağlı olarak birkaç gün veya birkaç ay sürebilen çocuk yerleştirmeleridir. Bu modelde hizmet sunan koruyucu aileler her an acil ve kısa bildirim şartlarına göre hazırda bulunurlar. Çocuk okulunu, ailesini, yaşadığı yeri görmeye devam eder. Çocuklar bir plan dâhilinde yerleştirilmez.
- 5- **Tutuklu Çocuklara Yönelik Bakım (*Remand Fostering*):** Bir mahkemece tutuklanan veya suça sürüklenmiş çocuklara yönelik sağlanan koruyucu aile modelidir. 10 ila 17 yaş arası genç suçlular için duruşma veya mahkûmiyet beklerken güvenli bir aile konaklaması için oluşturulmuştur. Bu tür koruyucu aile modelinde ebeveynlerin uzman eğitime sahip olmaları gerekmektedir. Bu tür koruyucu aile hizmeti, çocukların mahkeme süreçleri kesinleşene kadar uzman bir aile tarafından hayatlarında kötü giden döngüyü kırmanın ve gençlere yaşamlarını yeniden düşünebilecekleri doğru ortamı vermenin bir yolu olarak görülürler (UK Fostering, 2020).
- 6- **Acil Durum Bakımı (*Emergency Foster*):** Çocuklara 24 saat için acil bir barınma ve korunma servisi sunan bakım modelidir. Bir plan dâhilinde değildir. İdeal bir acil durum yerleşimi 2 haftayı geçmez.
- 7- **Ebeveyn Çocuk Bakımı (*Parent and Child Placement*):** Bu bakım yöntemi genç yaşta çocuk sahibi olan ve çocuklarına bakmakta destek ve yardıma ihtiyaç duyan gençler içindir. Yerel otorite bu çocuklar ve gençler için destek, gözlem ve değerlendirme çalışmaları yapabilir.
- 8- **Çok Boyutlu Tedavi İçeren Bakım (*Therapeutic Fostering/ Intensive Fostering Placements*):** İngiltere’de pek çok engelli ve özel tıbbi bakım gerektiren ihtiyaç sahibi çocuklara ve gençlere yönelik deneyim sahibi bakıcıların sunduğu bakım yöntemidir. Karmaşık ihtiyaçları ve zorlayıcı davranışları olan çocuklara ve gençlere yönelik terapötik bakım sağlanan bu koruyucu aile modelinde ebeveynler uzmanlığa ve belirli becerilere sahiptir.
- 9- **Evlat Edinmek için Koruyucu Bakım (*Fostering for Adoption*):** Evlat edinmek amacıyla bir çocuğa koruyucu aile hizmeti sunan ebeveynlerdir. Aileler evlat edinmek amacıyla çocukları yanlarına aldıkları andan itibaren evlat edinme veya çocuktan ayrılma haklarına sahip olmaktadır.
- 10- **Destekleyici Köprü Oluşturma/Köprüleme (*Bridging Fostering*):** Köprüleme bir tür kısa süreli koruyucu bakımdır. Bebeklerin veya çok küçük çocukların daha kalıcı bir yere geçmeden önce geçici bir eve ihtiyaçları olduğunda ortaya çıkan koruyucu bakımın türünü tanımlamak için kullanılır.
- 11- **Kardeşler için Koruyucu Bakım (*Fostering Siblings*):** Çoğu zaman bir çocuk koruma altına alındığında çocuğun veya gencin kardeşlerinin de korunmaya ihtiyacı olması her zaman ihtimaller arasındadır. Bu nedenle, bu koruyucu aile modelinde, iki veya daha fazla kardeş için istikrarlı bir şekilde koruma ve bakım sağlanmaktadır. İngiltere’de yasalar kardeşlerin ayrılmadan bir arada büyümesini öngördüğünden kardeşleri bir arada tutacak koruyucu ailelere talepte artmaktadır (Foster Care, 2020).

Koruyucu ailelerde yetişen çocuklar hakkında yapılan pek çok araştırma çocukların koruyucu aile yanında mutlu olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalardan bir tanesi 2.000'in üzerinde genç ile yapılan bir çalışmada, % 75'inin koruyucu aile ve bakıcı evlerinde mutlu olduklarını ortaya koyan çalışmadır (Selwyn vd., 2010).

İngiltere'de koruyucu ailelerin takip, değerlendirme ve denetimleri Ofsted isimli özel bir kuruluş tarafından yerine getirilmektedir (Ofsted, 2020c). Ofsted temel işlevini, "İngiltere'de eğitim, öğretim ve bakım hizmetlerini yürüten organizasyonların, bu işleri çocuklar ve öğrenciler için yüksek standartlarda yapmasını sağlamak" olarak açıklamaktadır (Güzel vd., 2020). Ayrıca bu kurum koruyucu aileler için minimum standartlar uygulamasıyla ailelere bakım ile ilgili bir takım kriterler getirmektedir (gov.uk, 2020c). İngiltere'nin koruyucu aile sisteminin genel özelliklerine değindikten sonra Türkiye ve İngiltere koruyucu aile sisteminin benzerliklerine ve farklılıklarına değinmek, bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalara katkı sağlayacaktır.

İNGİLTERE VE TÜRKİYE'DE KORUYUCU AİLE HİZMETİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Türkiye geçmişten günümüze çeşitlenerek artan çocuk sorunlarına çözüm odaklı yaklaşımlar sergileyerek, çocuk koruma alanında oldukça yenilikçi adımlar atmıştır. Ancak modern zamanda çocukları bekleyen riskler hayli çeşitli ve karmaşık olduğundan oluşturulan politikaların bu sorunları kapsayıcı bir şekilde planlanması gerekmektedir. Bu kapsayıcılık önemli ölçüde dünyada bu alanda yürütülen politikalardan haberdar olmakla ve iyi uygulama örneklerini takip etmekle yakından ilişkilidir. Bu gerekçeyle gelişmiş ülke politikalarından İngiltere örneği incelendiğinde, bu iki ülke arasında birçok benzerliğin ve farklılığın olduğunu görmek mümkün. Özellikle koruyucu aile sisteminin temel prensiplerine bakıldığında, çocukların kurum bakımına alınmasının son çare olarak görülmesi, biyolojik aile yanında desteklenemeyen çocukların koruyucu aile yanında desteklenmesi yaklaşımı, iki ülkenin de en temel hedefidir. Diğer yandan koruyucu aile türleri arasında da akraba koruyucu aile modelinin ilk sırada tercih edilmesi yine her iki ülkenin benzeyen politikalarına örnek gösterilebilir.

Bunların yanı sıra her iki ülkede de öz aile yanında desteklenemeyen, kurum bakımına veya koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların kademeli olarak zaman içerisinde uzmanlar tarafından yürütülen mesleki çalışmalarla aile yanına tekrar döndürülmesi hedeflenmektedir. Çocukların ailelerinde yaşanan temel sorunların çözüme kavuşturulması yönünde hedefler belirlenmesi ve planların oluşturulması hem İngiltere hem de Türkiye koruyucu aile sisteminde büyük önem taşımaktadır. Hedeflerin ve planların ardından aile yanından ayrı bir yerde korunma ve bakım hizmeti alan çocukların, kontrollü bir şekilde biyolojik aileleri yanına zamanla dönüşleri sağlanarak, ekonomik destek veya danışmanlık hizmeti gibi öz aile yanında destek hizmet modellerine geçiş yapılması beklenmektedir. Özetle her iki ülkede de kurum bakımına veya koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların zamanla öz aile yanına dönüş çalışmalarına ağırlık verilmesi, çocukların kendi biyolojik ailelerinin yanında yetişmelerinin sağlanması İngiltere ve Türkiye'nin çocuk koruma alanındaki benzer politikalarıdır (Erdal, 2014).

Yine her iki ülkede de koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocukların biyolojik aileleriyle bağları koparılmamakta, çocuk ve ailelerin düzenli görüştürülmelerine olanak sağlanmaktadır.

Bununla birlikte İngiltere’de koruyucu aile hizmeti yerel yönetimler aracılığıyla sunulmakta iken, Türkiye’de koruyucu aile hizmeti sunmaya tek yetkili kurum Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı İl Müdürlükleri aracılığıyla, Koruyucu Aile Birimleridir.

Koruyucu aile uygulamaları açısından her iki ülkenin gelişmişlik düzeyleri farklı olup, İngiltere’de koruyucu aile uygulamasından faydalanan çocuk sayısı Türkiye’den oldukça fazladır. Türkiye’de koruyucu aile yanında yetişen çocuk sayısı 2019 yılı itibariyle 7,259 iken, İngiltere’de bu sayı 54,870’dir. Bunun başlıca nedeni, Türkiye’de hala geleneksel aile yapısının devam etmesi, aile kurumunda çözümler olsa da aile kurumunun önemini hala koruyor olması ve aileler arasındaki bağlarının güçlü bir şekilde devam ediyor olmasıdır. Bugün Türkiye’de devletten koruyucu aile statüsü almamış aileler tarafından, kurum bakımına verilmeksizin, akrabalar arasında büyüyen pek çok çocuk bulunmaktadır. Bunun yanı sıra koruyucu aile yanında yetişen çocuk sayısındaki düşüklüğün bir başka nedeni de Türkiye’de birçok çocuk dayı, büyükanne, büyükbaba, hala veya amca gibi aile büyüklerinin yanında yetişmeye devam ederken, ailelerin akraba koruyucu aile modelinden bilgilerinin olmaması değerlendirilebilir.

Her iki ülkede de koruyucu aileler statü almak için bir takım prosedürleri yerine getirmekle yükümlüdür ve belli şartları yerine getirdikten sonra değerlendirmeye alınmaktadır. Ancak İngiltere’de koruyucu aile bulma kapasitesi açısından yerel yönetimler Bağımsız Koruyucu Aile Şirketleri (*Independent Fostering Agencies- İFA*) gibi özel sektörden yardım alınırken, Türkiye’de yalnızca Bakanlığa bağlı Koruyucu Aile Birimleri tarafından koruyucu aileler bulunmakta ve bu birimlerde görev yapan meslek elemanları tarafından aileler değerlendirmeye alınmaktadır (Şahin, 2019). İngiltere sisteminde olduğu gibi, Türkiye’de koruyucu aile sistemi içerisinde özel sektörden destek alınmamaktadır. Bu durum İngiltere’de bir iş sektörü haline gelmişken, Türkiye’de koruyucu aile sistemi içerisinde ekonomik kaygı ile hareket eden ve hizmet veren kitleler veya meslek grupları bulunmamaktadır (Beter, 2010).

İngiltere’de koruyucu aileler, koruyucu aileliği bir meslek haline getirmişlerdir. Türkiye’de ise koruyucu ailelerin, koruyucu aileliği daha geleneksel, duygusal ve manevi duygular içerisinde yerine getirdikleri gözlemlenmektedir (Beter, 2010).

Türkiye’de koruyucu aileler ve koruyucu aileye yerleştirilen çocuklar, koruyucu aile birimlerinde görev yapan meslek elemanları tarafından denetlenmekte ve takipleri yapılmaktadır. İngiltere’de ise çocukların ve ailelerin takip ve denetimlerini yerel yönetimler ve bağımsız koruyucu aile şirketleri tarafından sağlanmaktadır. Yıllık ülke genelinde çocukların ve sistemin denetimleri ise Ofsted isimli özel bir kuruluş tarafından yerine getirilmektedir. Ofsted bu özel ajansları ve yerel yönetimleri her yıl düzenli olarak değerlendirmekte ve sonuçları rapor olarak ülke genelinde yayınlamaktadır. Türkiye’de böylesine bir hizmet sunan kuruluş bulunmamaktadır.

Türkiye’de koruyucu aile modelinde 4 farklı türde bakım modeli bulunmaktayken İngiltere’de 11 farklı türde koruyucu aile modeli bulunmaktadır. Bu da koruyucu aile uygulamasından farklı gereksinimleri olan her çocuğun yararlanabilmesini sağlamaktadır. Bu çocukların içinde erken yaşta ebeveyn olmuş gençlerin çocuklarını büyütebilme konusunda yardıma ihtiyaç duymaları, suçta sürüklenmiş çocukların hayatlarını yeniden sağlıklı bir aile ortamında değerlendirmeleri gibi hizmet

sunan koruyucu aile modelleri örneklerinde olduğu gibi (Şahin, 2019). Türkiye’de koruyucu aile çeşitliliği oldukça az olup, daha az davranış problemlerine sahip çocukların ve daha küçük yaş grubundaki çocukların ve yoğun olarak kız çocuklarının koruyucu aile hizmetinden yararlandığını söylemek mümkün (Erdal, 2014). Türkiye’de suça sürüklenmiş veya özel gereksinimi olan çocukların daha çok akraba koruyucu aile modelinden yararlandığı ifade edilebilir.

Sonuç

Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilme sürecinde sosyal incelemelerin titizlikle yapılması büyük önem taşımaktadır. Çocuğu ve koruyucu aileleri bu kritik karara hazırlamak, alıştırmak ve kararın istikrarını sağlamak büyük bir mesleki beceri gerektirmektedir. Hem koruyucu aileye hem çocuğun biyolojik ailesine doğru rehberlik yapmak ve süreci doğru yönetmek koruyucu aile sürecinde oldukça önemlidir.

Türkiye’de koruyucu aile sisteminde önemli gelişmeler olsa da hala iyileştirilmesi gereken hususlar mevcuttur. Bunlardan en önemlisi kurum bakımında yetişen çocuk sayısı, koruyucu ailede yetişen çocuk sayısından hayli fazla olmasıdır. Oysaki çocuk koruma sisteminde koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuk sayısının, kurum bakımında yetişen çocuk sayısından fazla olması ideal olandır. Bu bağlamda toplumun koruyucu aile konusunda bilinçlendirilmesi ve çok sayıda ailenin sürece dâhil edilmeleri oldukça önemlidir. Türkiye’de koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuklar arasında özellikle 0-6 yaş grubu çocukların öncelikli olması ülkenin temel politikasıdır. Oysaki 6 yaş ve üzeri çocuklar içinde koruyucu aile çalışmalarının hızlandırılması ve yoğunlaştırılması gerekmektedir. Toplumun kurum bakımında yetişmekte olan büyük yaş grubu çocuklar için koruyucu aile olmaları yönünde farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.

Ülkemizde engelli çocukların koruyucu aile hizmetinden yararlandığı görülmektedir. Ancak sayıları oldukça az olup, özellikle engelli çocukların koruyucu aile hizmetinden yararlanmalarına yönelik hizmet politikalarının ağırlık kazanması bir ihtiyaçtır. Koruyucu aile eğitimlerinin düzenli olarak verilmesi ve engelli çocuklar için uzmanlaşmış koruyucu aile eğitimlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Aynı şekilde özel zorlukları olan çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmemeleri ile ilgili bir kısıtlama olmamasına rağmen koruyucu aile yanına yerleştirilme sayıları düşüktür. Bu özel zorlukları olan çocuklara yönelik koruyucu aile bulma çalışmalarının, özellikle çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyebilecek yakın akraba koruyucu aile modeliyle yaygınlaştırılarak sağlanmalıdır.

Çocuğun kurum bakımına alındıktan sonra koruyucu aile yanına zaman kaybetmeden yerleştirilmeleri, kurum bakımıyla tanışmadan koruyucu aile sürecine alınmaları ve biyolojik ailelerin sürece müdahalelerinin önüne geçilmelidir.

Çocuğun aile yanına yerleştirilmeden önce yeterli düzeyde görüşme sağlanmasının ve aile çocuk iletişiminin sürekli güçlü tutulmasına dikkat edilmelidir. Yeterli seviyede görüşmeler yapılmadığında, ilerde çocuğun ve ailelerin karşılaşabileceği riskler açısından uyum sorunlarını beraberinde getirmesi olasıdır. Böyle sorunlar karşısında beklenen çözümler bulunamadığında aileler çaresiz bir şekilde çocukları tekrar kurum bakımına verme eğilimi gösterebilmektedirler. Bu nedenle koruyucu aile yanına çocukların yerleştirilme sürecinde aile ve çocuk görüşürme sıklığının düzenli ve yeterli seviyede

organize edilmesi, çocuğun ve ailenin birbirlerine uyum sağlaması açısından oldukça önemlidir (Üstüner vd., 2005).

Türkiye’de koruyucu aile modelleri dört model ile sınırlı olup, farklı sürelerde ve amaçlarla bakıma ihtiyaç duyan çocukların bu hizmetten yararlandırılabilmesi için ara modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bunun yanı sıra pek çok çocuk bugün amca, dayı, hala, büyükbaba veya büyükanne yanında yakın akrabalarının koruyucu aile statüsü olmadan yetişmektedirler. Bu yakın akrabalarının yanında sessizce yetişen çocukların herhangi bir yerde resmi kayıtları tutulmamaktadır ve devletten herhangi bir destek almamaktadırlar. Bu aileleri de kapsayacak şekilde akraba koruyucu aile modeli Türkiye’de farklı bir zemine oturtulmalı, bu çocukların resmi olarak takibi titizlikle yapılmalı ve akraba koruyucu aileler kamu gücüyle desteklenmelidir.

Tüm bunlara ek olarak azımsanmayacak sayıda çok çocuğun, koruyucu aile uyum süreci doğru ve titizlikle yönetilemediği için başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Koruyucu aileyle çocuğun uyum süreci ve sürecin uzun vadeli başarıya ulaşabilmesi için çocuk aile ilişkisinin, doğru tutum ve davranışlarla yönetilmesi gerekmektedir. Bu alanda görevli meslek elemanlarının bu süreci düzenli ve titizlikle takip etmesi oldukça önemlidir.

Bu bağlamda her çocuk ne yazık ki koruyucu aile uygulaması için uygun değildir. Özel sorunları olan çocukların doğru çocuk koruma hizmetlerinden yararlandırılması öncelikle çocukların, ailelerin ve toplumun yüksek yarına olacaktır. Doğru aile ve doğru çocuğun titizlikle seçilmesi, koruyucu aile hizmetinin sekteye uğramaması için gereklidir.

Özetle koruyucu aile hizmeti çocukların benlik gelişimini olumlu yönde etkileyen koruma ve bakım uygulamalarından biridir. Yapılan birçok araştırma, koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocukların akademik, benlik, kendine güven ve yaşam becerilerinde daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. Risklere ve tehlikelere karşı daha korunaklı oldukları, depresyon, stres gibi sağlık problemlerine daha dirençli oldukları tespit edilmiştir. Uzmanlar tarafından profesyonel bir şekilde yürütülen koruyucu aile süreci, doğru çocuk, doğru aile eşleştirmesi ile başarıya ulaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (1988). Medeni kanun ile sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kanunu açısından korunmaya muhtaç çocuklar. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1-2), 409-420.
- Akyüz, E. (1991). Çocuğun Güvenliği ilkesi ışığında korunmaya muhtaç çocuklar. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 709-734.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-ASPB. (2015). Türkiye’de sosyal hizmet ve yardımların yeniden organizasyonu. *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Politika Serisi*, 21, Nisan, Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-ASPB. (2016). 2016 yılı faaliyet raporu. Ankara.

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-ASPB. (2017). Çocuk hizmetleri genel müdürlüğü 2017 yılı bülteni. Ankara.
- Baginsky, M., Gorin, S., & Sands C., (2017). The fostering system in England: Evidence review. *Department For Education, King's College London and Quest Research and Evaluation Ltd., Social Sevice in Government, July, ISBN: 978-1-78105-750-6, s:1-30.*
- Baldwin H., & Biehal N. (2016). *Briefing on the English child protection system. HESTIA, September, s:1-7.* <https://welfarestatefutures.files.wordpress.com/2016/09/hestia-whitepaper-english-child-protection-system-aug2016.pdf> erişim:23.02.2019.
- Başer, H. (2013). *Çocuk refahı alanında yeni hizmet modeli: Çocuk evleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bakırcı, M. (2015), Yetiştirme yurdunda kalan çocukların eğitim problemleri - değerler eğitimi ile ilişkili bir değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 75-106.*
- Beter, Ö. (2010). *Türkiye ve İngiltere'de Çocuk Koruma Sistemleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
- Bıyıklı, L. (1983). Koruyucu Aile Bakımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16(1), 11-15.*
- Cılga, İ., (1994). Gençlik ve yaşam niteliği. Ankara, TC. *Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yay.*
- Çetin, H. & Çavuşoğlu, H. (2009). Yetiştirme yurdunda ve aileleri ile yaşayan adölesanların benlik saygıları ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektornik Dergisi,2(4), 137-144.*
- Çiftci, E.G. (2009). Türkiye'de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Aile ve Toplum Yılı: 11 Cilt: 5 Sayı: 19 Ekim-Kasım-Aralık, 53-65.*
- ÇHGM. (2017a). 2017 yılı bülteni. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yayinlar-ana-baslik/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf> Erişim: 10.04.2020.
- ÇHGM.(2017b). 2017 yıl sonu verileri <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/istatistikler/2017-yil-sonu-verileri.pdf> Erişim: 10.04.2020.
- ÇHGM, (2018a). Tarihçe. <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/hakkimizda/tarihce> Erişim: 10.04.2020.
- ÇHGM, (2018b). Aile yanında destek hizmetleri verileri, <https://koruyucu.aile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>, Erişim: 10.04.2020.
- ÇHGM. 2015. koruyucu aile ödeme işlemleri. 28/10/2015 Tarihli 158620 Sayılı Genelge''
- Demirbilek, S. (2000). Korunmaya muhtaç gençlerin topluma yeniden kazandırılmasında yetiştirme yurtları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 137-152.*
- Department For Education-Dfe. (2019). *Characteristics of children in need: 2018 to 2019 England. national statitics*, Crown Copyright, London.
- Department For Education-DfE. (2018). *Children looked after in England (including adoption), year ending 31 march 2018.* National Statistics 15 November, Crown Copyright, The National Archives, Kew, London.

- Erdal, L. (2014) Türkiye’de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli. *Sosyoekonomi, July-December, (2)*, 172-192.
- Erol, N., Şimşek Z., & Üstüner S. (2005). *Çiçekli dünyamda elimi yalnız bırakma: Dünya’da ve Türkiye’de çocuk koruma sistemleri, koruyucu aile evlat edinme*. Ümit Matbaacılık, Ankara.
- Gökkaya, B. V. (2014). Ailelerin, koruyucu aile olma nedenleri (Sivas ili örneği). *International Journal of Human Sciences, 11(1)*, 603-620.
- Güzel, S., Arslan M., & Aktekin S., (2020). Okul gelişimi bağlamında denetim uygulamaları: Ofsted örneği. *Millî Eğitim, 49(226)*, 5-34.
- Hill, M., (2000). *Origins of the local authority social services*. Local Authority Social Services An Introduction, Oxford, the UK, Blackwell Publishing.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği. 14 Aralık 2012 Cuma, Resmî Gazete, Sayı : 28497
- Türk Medeni Kanunu, Dördüncü Ayırım, “Evlât Edinme”, Madde 305-320
- Koşar, N. (1992). *Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı*. Yargıçoğlu Matbaası, 2.Basım, Ankara.
- Karataş, K. (2008). *Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme*. N. Erol, (Ed). “Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı”, içinde (41-45). Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayını.
- Narey, M., & Owers, M. (2018). *Foster care in England*. Crown Copyright, The National Archives, Kew, London.
- Office for Standards in Education, Children's Services and Skills-OFSTED. (2014). Introduction to independent fostering agencies. *November, Reference No: 090219, Crown Copyright, Manchester, 1-9*.
- Office for Standards in Education, Children's Services and Skills-OFSTED. (2018). Children’s Social Care in England, 2017-18. *National Statistics, Responsible Statistician: Adam King, 18 July, Manchester, 1-30*.
- Office for Standards in Education, Children's Services and Skills-OFSTED. (2019). Fostering in England 2017–18. *National Statistics, Crown Copyright, National Archives, Kew, London, 1-20*.
- Öcal, A., & Kemer kaya, G. (2011). Yetiştirme yurdunda kalmış yetişkinlerin devlet ve vatandaşlık algıları üzerine nitel bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(1)*, 63-82.
- Özbesler, C. (2009). Koruyucu aile hizmetlerinde değerlendirme süreci. *Aile ve Toplum Eğitim ve Kültür Araştırma Dergisi, 4(16)*, 86-94.
- Salim, M. (2011). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sarıkaya, M. (2004). II. Dünya savaşı yıllarında Türkiye’de kimsesiz çocuklara yönelik kapsamlı bir proje. *Atatürk Dergisi-Journal Of Atatürk, 4(1)*.
- Selwyn, J., Saunders, H., & Farmer, E. (2010). The views of children and young people on being cared for by an independent foster-care provider. *British Journal of Social Work, 40*, doi:10.1093, 696–713.

- Şahin, E.G. (2019). Koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmetine ilişkin değerlendirmeleri: Zonguldak ili örneği. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 5, 176-228.
- Şenol, D., & Dinç, A. (2016). Korunmaya muhtaç çocuk olgusuna sosyolojik bir bakış. 14. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Gostivar/Makedonya*, 491-501.
- Taşğın, N. Ş., & Özel, H. (2011). Türkiye'de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 22(2), 175-190.
- Toklucu, K. D. (2018). Dezavantajlı çocukları topluma kazandırmak Türkiye'de koruyucu ailelik. *Seta | Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Analiz, Şubat, Sayı:225*, 1-18.
- Uluğtekin, S. (2004). Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları. *Türkiye Barolar Birliği Yayınları*, 2. Baskı, Yayın No:71, Aralık, Ankara.
- Ünal, V. (2015). Düünden bugüne kültürümüzde koruyucu aile hizmetleri üzerine bazı değerlendirmeler. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6), 875-900.
- Üstüner, S. Erol N., & Şimşek Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 130 – 140.
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000'li yıllarda çocuk koruma sistemi içinde bakım hizmetlerinin genel görünümü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1).
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247-270.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2011). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulması, SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün kapatılması konusunun irdelenmesi. <http://ismetgalip.com/aile-ve-sosyal-politikalar-bakaligi-kurulmasi-ve-shcek-genel-mudurlugunun-kapatilmasi-ve-tasra-teskilatinin-il-ozel-idarelere-devredilmesi-konusunun-irdelenmesi/> Erişim: 24.08.2018.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Sosyal çalışma ve çocuğun iyilik hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1).
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Özgür Yayınları, 6.Basım, İstanbul.
- 703 Sayılı KHK, 09 Temmuz 2018 tarihli, 30473 3. Mükerrer Sayılı Resmi Gazete.

İNTERNET KAYNAKLARI

- AÇSHB. (2020). <https://koruyucu.aile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>
- FOSTER CARE. (02.08.2020). <https://www.fostercareuk.co.uk/knowledge-centre/fostering-siblings/>
- GOV.UK. (09.05.2020a). <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-education/about>
- GOV.UK. (02.08.2020b). <https://www.gov.uk/becoming-foster-parent/types-of-foster-care>
- GOV.UK. (10.05.2020c). <https://www.gov.uk/government/publications/fostering-services-national-minimum-standards>

LEGISLATION.GOV.UK. (06.05.2019a).

<https://www.legislation.gov.uk/all?title=The%20Fostering%20Services%20Regulations>

LEGISLATION.GOV.UK. (05.06.2019b). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/23/contents>

NSPCC. (09.05.2020a). <https://learning.nspcc.org.uk/children-and-families-at-risk/looked-after-children/>

OFSTED. (09.05.2019a). <https://www.gov.uk/government/publications/fostering-in-england-1-april-2018-to-31-march-2019/fostering-in-england-2018-to-2019-main-findings>

OFSTED. (09.05.2020a). <https://www.gov.uk/government/publications/fostering-in-england-1-april-2018-to-31-march-2019/fostering-in-england-2018-to-2019-main-findings>

OFSTED. (09.05.2020b). <https://www.gov.uk/government/publications/fostering-in-england-1-april-2018-to-31-march-2019/fostering-in-england-2018-to-2019-main-findings>

OFSTED. (10.05.2020c). <https://www.gov.uk/government/organisations/ofsted/about>

UK FOSTERING. (02.08.2020). <https://ukfostering.org.uk/fostering-information/remand-fostering/>

